

GARBA

1921

G

GARBA

GARBA

GARBA

GARBA

GARBA

GARBA

GARBA

A

GARBA

GARBA

A

GARBA

GARBA

GARBA

ARBA

GARBA

GARBA

GARBA

GARBA

GARBA

A

reg. de comer. n.º 1

ENTORN DELS ORÍGENS MEDIUELS DEL PAÍS

1. RELLEGIR EL TERRITORI EN CLAU MUSULMANA

JESÚS BRUFAL I SUCARRAT

És ben sabut que en el territori que avui entenem com a Catalunya, i des del 714 fins el 1162, una part, en concret les terres de l'Ebre capitalitzades per Tortosa i les occidentals capitalitzades per Lleida, foren musulmanes. Quatre segles i mig d'ocupació humana d'un extens territori deixen les petges d'una civilització que va conuiu tothora en situacions de pau i bonança, però també en d'altres de difícils i de paupèrrimes, com ho van ser les darreres. L'espai andalusí és el reflex de la societat musulmana, que l'ha articulada a través de les seves institucions, la seva organització administrativa i la projecció dels assentaments rurals, així com dels militars que atorguen seguretat i cohesió en regions de difícil estabilitat. Els districtes musulmans de Lleida i Tortosa són dos bons exemples de territoris fronterers on es forja una societat que ha de conuiu amb la legitimització andalusina, amb els llinatges familiars locals força estesos i amb gran projecció dins la Frontera Superior, i també amb una civilització que es reestructura i creix, com ho és la comtal localitzada al Pirineu i pre-Pirineu català.

El context geopolític és el que mana a l'hora d'organitzar un territori. Per aquest motiu, en un espai fronterer com és el lleidatà i el tortosí, impulsar i consolidar la figura de la *medina* (ciutat) com a element cohesionador de tot un districte és clau per entendre la funcionalitat i la tipologia dels assentaments andalusins. Erigir-se com un únic centre de poder que s'aferra al seu territori, i que aquest se senti identificat amb la ciutat, permet de comprendre l'ocupació humana del territori. Les importants fortificacions i medines secundàries —com Balaguer, Fraga, Castellans, Montsó, Mequinensa, Alguaire, Corbins, Siurana, Miravet, Flix—, conformen l'eix principal de la teranyina administrativa i cohesionadora del territori, més enllà de les capitalitats reconegudes.

A partir d'aquestes neixen els subdistrictes (*wilaya*) que es distribueixen segons la prioritat de la capital: en aquest cas, Lleida s'estén a través de les planes on predominen els cultius de secà, combinant-se amb les possibilitats que ofereixen els cursos fluvials de la Noguera Ribagorçana, la Noguera Pallaresa, el Cinca i el Segre, i tot diferenciant-se de la visió tortosina, que té una gran projecció marítima i fluvial a través del riu Ebre. Això no obstant, Tortosa també mira cap a l'interior; d'aquí els exemples de Siurana o Almodèfer, o el Camp de Tarragona, que també trobem antropitzat. Sota l'esguard d'aquestes grans fortificacions, la teranyina s'acaba de teixir amb els

assentaments agropecuaris tipus almúnia o alqueria, combinats amb les petites fortificacions tipus torre o *hisn*, les quals obtenen un important reconeixement des del món urbà. D'aquí les nombroses possessions de les elits urbanes en el món rural andalusí.

En l'actualitat, l'antiga divisió territorial andalusina ha desaparegut deixant pas a noves formes d'entendre el territori i l'espai, iniciades just després de la conquesta comtal amb la feudalitat. Els assentaments andalusins avui formen part del nostre patrimoni monumental, distribuïts d'igual forma de quan la gran majoria es van abandonar després de la conquesta, i d'altres seguint funcionant readaptats a la nova realitat política, social i econòmica, com poden ser les mateixes ciutats de Lleida i Tortosa. A escala més petita, però, també trobem continuïtat en el poblament, tal i com succeeix a Alguaire, Castellans, Fraga i en tots els anteriors assentaments fortificats.

Les petges de la civilització andalusina no les tenim únicament en la fundació de la majoria dels nostres pobles, sinó que també les podem constatar en les innovacions als sistemes de regadiu, les vies de comunicació, la introducció de conreus nous, els parcel·lars agraris i la introducció de la ramaderia. Tanmateix no ens oblidem de la forta empremta que va deixar la cultura musulmana en el territori lleidatà i tortosí, reflectit en la toponímia i antroponímia

que encara avui es parla i es localitza en el món rural, les innovacions tècniques i científiques, així com una interessant presència diversa bibliogràfica, ja siguin cròniques, descripcions geogràfiques, la prosa i el vers.

Tot plegat és el reflex de poc més de quatre segles d'estada d'una civilització, la musulmana, que va desenvolupar la seva quotidianitat en el territori que avui s'anomena Catalunya.